

Celem projektu jest nowatorska analiza procesów polityczno-społecznych zachodzących w Polsce po zakończeniu drugiej wojny światowej poprzez doświadczenia politycznie zaangażowanych jednostek w województwie warszawskim (nieobejmującym samej stolicy) w latach 1944–1956, a więc w okresie „polskiej drogi do socjalizmu”, stalinizacji oraz destalinizacji. Badanie zakłada połączenie orientacji charakterystycznych dla historii politycznej, historii społecznej oraz socjologii, a także z jednej strony głębokie wejście w specyfikę konkretnego regionu, z drugiej zaś – osadzenie jej analizy w znacznie szerszych procesach dotyczących w tym czasie całej – choć na różne sposoby – Europy Środkowej.

Projekt opierać się będzie na dwóch filarach. Pierwszym jest poznanie biograficznych doświadczeń członków lokalnych elit politycznych, a więc osób zajmujących kierownicze stanowiska w partiach, radach narodowych, administracji państwowej oraz gospodarczej na szczeblu województwa, powiatu i gminy. Analizowane będzie zarówno to, co zdarzyło się w życiu jednostek, jak i to, w jaki sposób było przeżywane i interpretowane. Oznacza to, że analizie np.: wykształcenia czy pochodzenia społecznego badanej grupy będzie towarzyszyć refleksja na temat tego, co oznaczało dorastanie w latach 30. w biednej chłopskiej rodzinie na Mazowszu albo z jakimi nadziejami, emocjami i postawami wiązało się dla tych ludzi pojęcie „socjalizm” bądź „nowoczesność”. Drugi obszar to analiza praktyk – działań aktorów politycznych wobec takich wyzwań jak terror i przemoc, odbudowa ze zniszczeń wojennych, reforma rolna i kolektywizacja, forsowne uprzemysłowienie, awans społeczny, poszukiwania „wroga wewnętrznego” w partii itd.

Początkowe hipotezy badawcze głoszą, że 1) badana grupa, czyli lokalna elita polityczna, stanowi przykład grupy pośredniczącej między strukturami społecznymi i „zwykłymi ludźmi” a strukturami politycznymi i jednostkami oderwanymi od swojego tła społecznego poprzez udział w sprawowaniu władzy; 2) obraz polskiej rzeczywistości powojennej stanowił wypadkową czynników odgórnych oraz oddolnych i charakteryzowały go nieustanne napięcia między modelem narzuconej z góry „rewolucji w powiecie” oraz wyrastającej z lokalnych uwarunkowań „rewolucji powiatowej”.

Projekt przysłuży się wypełnieniu białej plamy, jaką w dużym stopniu stanowią powojenne dzieje najbliższych okolic Warszawy. W przeciwieństwie do większości publikowanych obecnie opracowań, kładących nacisk na struktury i organizacje, w badaniu tym perspektywa zostanie odwrócona – działalność instytucji, różne kierunki polityki będą ukazane jako element doświadczenia jednostek. Będą to przy tym ludzie, o których wiadomo znacznie mniej niż o politykach najwyższego szczebla, intelektualistach: pierwsi sekretarze komitetów powiatowych PZPR, dyrektorzy zakładów przemysłowych w Mińsku Mazowieckim czy Błoniu etc. Po raz pierwszy do historycznej analizy na tym polu zostaną zastosowane kategorie teoretyczne z obszaru socjologii, przede wszystkim tradycji Pierre’a Bourdieu. Badanie przetrze również pomost między analizą doświadczeń przed- oraz powojennych, osadzi procesy z lat 40. i 50. w kontekście wcześniejszych uwarunkowań lokalnych, takich jak chociażby położenie najuboższych warstw ludności wiejskiej albo radykalizacja polityczna w latach 30.

Źródłem materiału badawczego będą przede wszystkim archiwa – zasoby takich instytucji jak Archiwum Akt Nowych, Archiwum Państwowe w Warszawie (oraz jego lokalne oddziały np.: w Mławie czy Pułtusku) czy Instytut Pamięci Narodowej. Analizować będą kwestionariusze, życiorysy, charakterystyki, samokrytyki, donosy, stenogramy posiedzeń i wystąpień publicznych, sprawozdania, korespondencję etc. Przeprowadzę również wywiady z ostatnimi żyjącymi, urodzonymi w latach 20. i 30., uczestnikami lub świadkami analizowanych procesów, a także ich potomkami. Zebrany materiał uporządkowany zostanie w dwie tabelaryczne bazy danych: pierwsza zawierać będzie informacje o osobach, druga zaś – o procesach i wydarzeniach.